

Kovid-19 Salgınında Sosyal Hizmet Bakışıyla Ailede Yoksullaşma ve Eğitime Erişim Poverty in the Family and Access to Education from a Social Work Perspective in the Covid-19 Epidemic

Safiye Elif CIBİR*

* Sosyal Hizmet Uzmanı, cibirelif@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9459-8095

Öz

Kovid-19 salgını 2019 yılında Çin'den tüm dünyaya yayılarak küresel açıdan etkileri olan bir sağlık krizini meydana getirmiştir. Bu kriz sahası bireylerin, toplumların, hükümetlerin işleyen sistemlerinde aksaklığa neden olmuştur. Dezavantajlı gruplar pandeminin etkilerini daha derinden hissederken bu süreçte artan yoksulluk bireylerin yaşamında özellikle aile sisteminde ek bir kriz sahasını oluşturmuştur.

Pandemi ile birlikte uzaktan çalışma sistemine geçiş, işsizliklerin artmasına neden olmuştur. Kurumlar bu sisteme geçişte eleman sayısını azaltma önlemleri almıştır. Küresel olarak ekonomik sistemin aksaması gelir dağılımında dengesizliğe neden olurken hali hazırda bu sistemde dezavantajlı kesimlerin sorunlarını da derinleştirmiştir. Yoksul kesim için yardıma bağımlı hale gelmek ayrıca pandemi nedeniyle de sağlık hizmetlerine erişememek, sosyal çevreden uzaklaşmak ve okula devam edememek gibi durumlara birlikte çocuğun ve ailenin işlevselliği olumsuz etkilenmiştir.

Kovid-19 pandemisiyle aksayan sistemlerden biri olan eğitim için uzaktan eğitim sistemleri ve benzeri destek sahalari oluşturulmuştur. Bu durum eğitimin kesintisiz sunulması öngörüsüyle birlikte planlanıp uygulansa da kaynak ve imkanlar dezavantajlı kesimler için olumsuz etkiler göstermiştir. Bu sisteme erişemeyen çocuklar eğitim hakkında mahrum kalarak ihmal ve istismarla yüz yüze gelmişler, çalışma ve çalıştırılmaya yönlendirilmişler bir başka bakış açısıyla ise gelişimsel olarak ihtiyaç duydukları okul sisteminden uzak kalmışlardır.

Kovid-19 pandemisi bahse konu sosyal, küresel, ekonomik etkileriyle sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyacı da artırmıştır. Dezavantajlı grupların sosyal adalet ilkesi temelinde toplumda yerlerini korumalarını sağlamak temel gaye olmuştur. Meslek elemanları pandeminin kısa ve uzun vadeli etkilerini göz önüne alarak koruyucu ve destekleyici hizmetlerin düzenlenmesi için çalışmaların gerekliliğini sıkça tartışmıştır. Bu düşünceler çerçevesinde sosyal politikaların ve ekonomik planların pandemi etkileri çerçevesinde düşünülerek bir krize dönüşen salgın süreciyle mücadelede önem kazanacağı ön plana çıkmaktadır. Bu derleme Kovid-19 pandemisi sürecinde ailede derinleşen yoksulluk ve uzaktan eğitim sürecinin sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesi amacıyla kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: : COVID-19, Sosyal Hizmet, Yoksulluk, Uzaktan Eğitim.

Abstract

The Covid-19 epidemic spread from China to the whole world in 2019, creating a health crisis with global effects. This crisis area has caused disruption in the functioning systems of individuals, societies and governments. While disadvantaged groups felt the effects of the pandemic more deeply, the increasing poverty during this period created an additional crisis area in the lives of individuals, especially in the family system.

The transition to the remote working system with the pandemic has led to an increase in unemployment. Institutions have taken measures to reduce the number of personnel in the transition to this system. While the disruption of the global economic system has caused an imbalance in income distribution, it has already deepened the problems of the disadvantaged in this system. The functionality of the child and family has been adversely affected by situations such as being dependent on aid for the poor, not being able to access health services due to the pandemic, being away from the social environment and not being able to attend school.

Distance education systems and similar support areas have been created for education, which is one of the systems disrupted by the Covid-19 pandemic. Although this situation was planned and implemented with the foresight of uninterrupted provision of education, resources and opportunities had negative effects for disadvantaged segments. Children who cannot access this system are deprived of their right to education and face neglect and abuse, they are directed to work and employment, and from another point of view, they have been away from the school system they need developmentally.

The Covid-19 pandemic has also increased the need for social work practices with its social, global and economic effects. The main objective has been to ensure that disadvantaged groups maintain their place in society on the basis of the principle of social justice. Professionals have frequently discussed the necessity of studies for the regulation of protective and supportive services, taking into account the short and long-term effects of the pandemic. Within the framework of these considerations, it comes to the fore that social policies and economic plans will gain importance in the fight against the epidemic process, which has turned into a crisis, considering the effects of the pandemic. This review was written in order to evaluate the poverty deepening in the family and the distance education process from the perspective of social work during the Covid-19 pandemic process.

Keywords: COVID-19, Social Work, Poverty, Distance Education.

Giriş

Kovid-19 salgını Çin'in Hubei eyaletinin Vuhan şehrinde ortaya çıkmış ve sonrasında milyonlarca insanın yaşamına tehdit olarak topluları derinden etkilemiştir (Budak ve Korkmaz, 2020). Salgın süreci ülkelerin sağlık sistemlerini, ekonomilerini, sosyal refah seviyelerini, turizmi, eğitimi, insan ilişkilerini yani sosyal yaşamı bütünüyle etkilemiştir. Kovid-19 nedeniyle ölüm sayısının hızlı bir şekilde artması konuyla ilgili araştırmaları artırmış ve hastalığa yakalanması riskli bireyler belirlenerek tedavi çalışmalarına başlanmıştır (Bilgin, Kurtkulagi, Bakir Kahveci, Duman, Meryem ve Tel, 2020). Hükümetler, yerel yönetimler, sağlık çalışanları, sosyal ve sivil toplum kuruluşları profesyonelleri pandemi sürecinde iş birliği içinde toplumsal refahın sağlanması için çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Ulusal bağlamda halk sağlığı çalışmalarında en kritik ve yetkili grupların merkezi yönetim, endüstri kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları olduğu görülmüştür (M. Morens, Daszak, Markel ve Taubenberger, 2020). Hükümetler ise bu açıdan pandemi sürecinde sosyal ve ekonomik politikalar düzenlemiş, kısıtlamalar yapmak durumunda kalmışlardır. Görece az gelişmiş ülkelerde ise özellikle halk sağlığı uygulamalarındaki adaletsiz dağılım ve ihtiyaç duyulan kaynaklara yönlendirmelerde de başarısızlıklar görülmüştür (Smith ve Upshur, 2019). Pandemi başka bir bakış açısıyla aslen bir kriz yönetimi sahasını oluşturmuştur. Koordineli bir hizmet ağının oluşturulması ve sağlık, eğitim, istihdam, adalet gibi hak ve hizmetlerin sürdürülebilir şekilde uygulanabilmesi bu süreçte en zorlayıcı nokta olmuştur. Toplumsal yapıların salgın planlamalarında hizmet sunumu olarak farklılaştığı ve aksayabildiği bu nedenle de toplum için öncelikli hizmetlerin belirlenmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir (Smith ve Upshur, 2019). Öncelikli hizmetler belirlenirken savunmasız gruplar olarak nitelendirilen çocuk, yaşlı, engelli yoksul bireylerin hastalığa yakalanma ve sonraki süreçlerde daha hassas, risk altında, psikolojik açıdan da travmaya maruz kalma risklerinin olduğu belirtilmektedir (Mukhtar, 2020). Hükümetler toplumu etkileyebilecek bu ve benzeri durumlarda öncelikli grupları belirleyerek hizmetleri organize edebilmeli, riskli grupların mevcut ihtiyaçlarını tespit ederek sorunların derinleşmesine izin vermeden müdahale hizmetlerini işlevselleştirmelidir. Pandeminin aileyi sosyal çevreden uzaklaştırarak toplumsal kaynaklara erişimini kısıtlaması psikolojik açıdan bazı sonuçlara neden olmuştur. Pandemide genel anlamda stres ve kaygı seviyesi artmış sorun çözme ve baş etme becerilerinde yetersizlikler görülmüş ayrıca sosyal izolasyon nedeniyle psikiyatrik problemleri olan bireylerde de stres, kaygı ve korku ekstra olumsuz etkilere sebebiyet vermiştir (Sher, 2020).

Pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının gayretine duyulan şükran bir yana sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet bakış açısının önemi de ortaya çıkmıştır. Yaşamın tüm alanlarında zorlukla karşılaşılırken özellikle dezavantajlı kesimler için pandemi, sorunların derinleştiği bir süreci meydana getirmiştir. Toplumun temel taşı olan ailenin sosyal ve ekonomik sistemlerle olan ilişkilerindeki kopmalar gelir kaybı, yoksullaşma, eğitimden uzaklaşma risklerini meydana getirmiştir. Bu durum sosyal hizmet uzmanlarının müdahale gruplarıyla olan çalışmalarında daha sistemli bir sürecin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Yoksulluk, eğitimden uzaklaşma gibi faktörler ailelerin sosyal işlevselliğini etkilerken çocuğun da ihmal istismar riskini meydana getirebilmektedir. Bu nedenle uygulamaların önleyici hizmetler başta olmak üzere genel anlamda sistematik halde sunulması da önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Kovid-19 pandemik salgınının toplumun temel taşı olan ailede ekonomik ve eğitsel açıdan meydana gelen yansımalarını sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirmektir.

Yoksulluk ve Ailede Yansımaları

Yoksulluk temel olarak kişinin yaşam ve gelişim ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli hizmetlere ulaşamaması, bakımını gerçekleştirememesi ve kaynaklara erişememesidir. Yoksulluk literatürde mutlak, görel ve insani yoksulluk olarak ifade edilen sınıflandırmaları ile şekillenmektedir (Ünlü, 2020). Yoksulluk kavramının çeşitli başlıklar altında incelenmesinin nedeni zaman içinde değişen toplumsal koşullar, var olan tanımlamalardaki yetersizlikler ve insani ihtiyaçların çeşitlenerek nüfusun gereksinimlerine yanıt vermesi olarak ifade edilmektedir. Yoksulluğa yönelik tanımlardaki farklılıklardan biri de zamanla, çocuğun yetişkinden ayrı bir birey olarak görülmesiyle ayrıcalıklı olarak literatüre kazandırılması olmuştur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulü ile çocuklar toplumsal sorunların bir parçası olarak kabul edilmiş ve bu dönem özelinde yoksulluğun incelenmesi ile çocuk yoksulluğu kavramı ortaya çıkmıştır (Dalfidan, 2020). Çocukların gelişim dönemlerinde gerek ruhsal gerek sosyal anlamda ve haklarına ulaşmalarını engelleyen, potansiyellerini kısıtlayan bir durum olarak yoksulluk, aynı zamanda ihtiyaç duydukları maddi ve manevi bir kaynaktan yararlanamamalarına ve eşitsizliklerle karşılaşmalarına sebep olmaktadır (Kınacı, 2019). UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) (2005), çocuk yoksulluğunu, ekonomik gelirin dışında aslen adaletsizliği ortaya çıkaran ve bireyin potansiyelini engelleyerek çok boyutlu olarak güçsüzleştiren bir durum olarak tanımlar.

2019 Global Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (2019) 1.3 milyar insanın çok boyutlu yoksulluk içinde olduğunu bunun 663 milyonunun ise çocuk olduğu ve 428 milyonunun ise (%32) 10 yaşın altında olduğu açıklanmıştır (Multidimensional Poverty Peer Network, 2019). Ülkemizde kadın ve çocuk yoksulluğu OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ortalamasının üzerinde iken görel yoksulluk en düşük %10,1 ile yetişkinlerde, %13 ile çocuklarda olarak açıklanmıştır (Çetin, 2020). UNICEF ve "Save the Children" (2020) tarafından yayınlanan analize göre COVID 19 salgınıyla birlikte düşük ve orta gelire sahip ülkelerde 150 milyon çocuk yoksulluk seviyesine gelerek %15 artış ile 1,2 milyar çocuk çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır (Hosta, 2020). ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) (2020)'ye göre, 150 milyondan fazla çocuk işçi ve 400 milyona yakın çocuğun günde ortalama 1,5 dolar ile geçinmeye çalıştığı, Kovid-19 salgını ile çocuklar arasında eşitsizliğin arttığı ve okulların uzun süre kapalı olmasının mevcut eşitsizlikleri derinleştireceği ifade edilmiştir (Çıtak, 2020). TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020) ülkemiz nüfusun yaklaşık %30'unu (22 milyon) çocukların oluşturduğunu belirtirken pandemi

sürecinde yoksulluk ve eğitime erişimde yaşanması muhtemel aksaklıkların gelecek dönemlere etkisinin büyük olacağı değerlendirilmelidir. Amerika'da ise 2018'e göre 28 yaşın altındaki çocuklu hanelerin %35'inde gıda güvensizliği, 6 milyondan fazla düşük gelirlili ve kırsalda yaşayan çocuğun okula gidemediği, temel sağlık hizmetlerinden de yararlanmadığı, ailelerin de işsizlik sorunu sebebiyle sigorta haklarının ellerinden alındığı açıklanmıştır (Masonbrink ve Hurley, 2020).

Yoksulluğun nedenleri, işsizliğin artması, enflasyon, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, savaşlar, iç ve dış göçler, yaşanan sosyo-ekonomik krizler olarak ifade edilirken yoksullukla mücadelede devlete, uluslararası faaliyet gösteren kuruluşlara, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere etkilerin azaltılması ve önleyici çalışmalar konusunda sorumluluk düşmektedir (Yıldırım, 2019). Yaş, eğitim durumu, düşük ücret, ağır çalışma koşulları gibi faktörler yoksullukla mücadelede etkiliyken, yoksulluk riski taşıyan kesim için de eğitim, sağlık ve kültür alanlarına yönelik yatırımların artırılmasının öneminden bahsedilmektedir (Yaşar ve Taşar, 2019). Yoksulluğun toplumsal adalet duygusunu ciddi anlamda sarsan sosyal uyumu bozarak kaynakların kullanımını sınırladığı ve ekonomik potansiyeli etkisizleştirdiği iktisadi ve toplumsal etkisi bilinmektedir. Kovid-19 salgınının sonucunda hali hazırda geçim sıkıntısı yaşayan aileler, uzaktan çalışma koşullarına uymayan işleri ya da işverenleri sebebiyle işlerinden ayrılmak durumunda kalarak dar boğaza düşmüşlerdir.

Toplumun en temel yapı taşı olan ailenin işlevsel olması için ebeveyn kendinden beklenen; çocuğun bakım ve gelişiminin destekleme, okula gitmesini sağlama, koruma, ekonomik gelir sağlama gibi görevleri yerine getirmelidir. Hane içinde ebeveyn kendinden beklenen rol ve görevleri yerine getiremediğinde aile sistemi bozulmakta çocuk kendine işlevsel ve sağlıklı ailelerde olmayan roller edinebilmektedir. Örneğin, 5-17 yaş grubundaki çalışan çocukların çalışma nedenlerinin araştırıldığı bir çalışmada %35,9 ile "hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak", "iş öğrenmek, meslek sahibi olmak" (%34,4) ve "hanehalkı gelirin katkısında bulunmak" (%23,2) olarak görülmüştür (Kaur ve Byard, 2021).

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki sonuçları derin ve etkilidir. Bunlar, zihinsel ve bedensel gelişim sorunları, yetersiz beslenme ile düşük kilo, sağlıksız yaşam ve hastalıklara yatkınlık, psikolojik açıdan kendini gerçekleştirme zorluk kaygı, stres, güvensizlik duyguları, ebeveynlerle bağlanma sorunları, sosyal açıdan suçlu yatkınlık, madde kullanımı, bilişsel açıdan düşük beceri, akademik başarısızlık, okulsuzluk olarak ifade edilmektedir (Avşar Kurnaz, 2009). Avrupa Komisyonu (2006) yoksul ailelerde çocukları etkileyecek dolaylı faktörlerin; daha fazla sağlık sorunu yaşanması, bilişsel/psiko-sosyal gelişimin olumsuz etkilenmesi, akademik başarının düşmesi, stres, kaygı ve yetersiz kaynağa erişim sağlanabilmesi olabileceğini açıklamıştır. Hanedeki çocuk ile ebeveyninin yoksulluktan aynı şiddet ve şekilde etkilenmeyeceği, yetişkinlere göre çocukların ihtiyaçlarının farklılığı, çocuğun içine doğduğu durumdan sorumlu olmadığı, çocuğun ait olduğu topluma katma değer katacak bir yetişkine dönüşeceği ve çocuğun ailesine bağımlılığı dolayısı ile çocuk yoksulluğunun önemi ortaya çıkmaktadır (Limanlı, 2020). Ailede yaşanan ekonomik sorunlar çocukların da bu süreçten etkilenmelerine sebep olurken ailenin çocuğun bakım ve gereksinimlerini karşılayamama durumu çocuğun ihmal ve istismarı riskini ortaya çıkarmaktadır.

Kovid-19 süresince yoksulluğun en temel açmazlarından olan işsizlik sorunu, ekonomik destek paketleri ile hafifletilmeye çalışılsa dahi sosyal yaşamın pahalılaşması ile yeterli yaşam ve gelişim imkanlarına ulaşmak zorlaşmıştır. Yapılan araştırmalar işsizliğin uzun vadede daha çok aileyi etkileyeceğini, intihar ve psikolojik problemlerin de artma riskinin olduğunu, çocukların ise bu olumsuz şartlar içinde büyümelerinin ve kendi geleceklerini inşa ederken zorlayıcı olabileceğini açıklamaktadır (Whitehead, Robinson ve Barr, 2021). Ailede yaşanan ekonomik sorunlar çocuğun bakım ve gereksinimini karşılama noktasında ihmal ve istismar riskini de ortaya çıkarabilmektedir. UNICEF (2020) tarafından yapılan bir araştırmada Kovid-19 pandemisinin çocuklar için birçok potansiyel olumsuzluğa sebebiyet verdiğini ve çocuğa yönelik kötü muamele ve şiddetin arttığını açıklamıştır (Vezina, Brend ve Beeman, 2020). Ailenin karşılaştığı çok boyutlu sorunların yine aile içinde etkilerinin olacağı düşünüldüğünde yapılan araştırmalar pandemi ile birlikte yoksul ailelerin sağlık, eğitim ve istihdam olanaklarına erişim sıkıntılarının ev içinde çocuğun ihmal ve istismarına sebep olabileceğini açıklamaktadır (Herrenkohl, Scott, Higgins, Klika ve Lonne, 2021).

İşsizliğin yarattığı ekonomik yapı, pandemi sürecinin belirsizliği, sağlık ve çeşitli toplumsal hizmetlere erişim sorunu, aile sisteminin stres seviyesinin artmasına ve çocuğun olumsuz etkilenmesine olanak sunar niteliktedir. Hane içinde artan kriz durumu, sosyal yaşamdan uzaklaşma, kaynak ve hizmetlere erişememe çocuğun korunma ihtiyacının ortaya çıkmasına zemin hazırlarken yapılan çalışmalar işsiz ebeveynlerin çocuklarını fiziksel olarak ihmal etme ve kötü muamele göstermelerinde çalışan ailelere göre 4 kat daha riskli olduğu ifade etmektedir (Rodriguez, Lee, Ward ve Pu, 2020).

İngiltere'de 2017 yılında 4 milyondan fazla çocuğun yoksulluk içinde olduğu, pandemi ile tek ebeveyni çalışan çocukların da %75'inin yoksul duruma geçtiği ve çocukların sağlık problemleri, kısıtlı imkanlar, sağlıksız çevre koşulları, kötü beslenme ve barınma koşulları ile kronik strese maruz kaldıkları ifade edilmektedir (Sinha, Bennett ve Robinson, 2020). Yapılan çalışmalar İngiltere'de birçok ailenin pandemiden önce gıda desteği aldığını ancak pandemi ile birlikte destek talebinin arttığını ve çocuklu ailelerin ihtiyaçlarının bir önceki seneye göre 2 kat fazla olduğunu pandemi ile ailelerin kaynaklarındaki yetersizlikle birlikte çocukların birçok boyutta savunmasız duruma düştüklerini ortaya çıkarmaktadır (McKinney, 2021).

Pandemi ile birlikte derinleşen yoksulluğun ailedeki yansımaları farklılaşmakta iken Kovid-19 ile başlayan ve yaygınlaşan uzaktan eğitim sisteminin birçok aile ve çocuğun yaşamına etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Uzaktan Eğitim Süreci ve Eşitsizlik

Kovid-19 pandemik salgınındaki etkiler eğitim sisteminde de bazı değişim ve farklılaşmaları zorunlu kılmıştır. Eğitim sisteminde meydana gelen kapanmalar ve uzaktan eğitim süreci eğitim sisteminin bel kemiği olmuştur. Kovid-19 süresince dünya çapında 140'tan fazla ülkede okulların kapatılması sağlık sisteminin yükünü hafifletmek için yapılan bir pandemi önlemi olsa da

halihazırda yoksulluk içinde olan çocuklar için bu durum ekstra bir eşitsizliğin kapısını aralamıştır. Çocukların okulda yemeğe daha kolay ulaşması, akademik geleceklerine hazırlık yapabilmeleri okullar kapatıldığında düşük sosyo-ekonomik durumdaki çocuklar için kaynak ve eğitim hizmetlerine ulaşmayı da zorlaştırmıştır (Lancker ve Parolin, 2020).

Amerika’da 30 milyondan fazla çocuğun okullarda beslenme programlarından faydalandığı ve okulların kapatılması ile bu hizmetin kısıtlandığı, pandemi sürecinde sağlık ve ekonomi alanlarındaki eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik yasal çalışmaların odağında yetişkinlerin olmasına karşın gelecekte öncelikli grubun çocuk refahı olması gerektiği ifade edilmektedir (Dooley, Bandy ve Tschudy, 2020).

Çocukların pandemi süresi boyunca eğitimden uzak kalmaları özellikle dezavantajlı gruplar için toplumdaki eşitsizlikle yüz yüze gelme, okulu erken bırakma, çalışma ve çalıştırılma risklerini meydana getirebilmektedir. Aileler çocukları için yeterli uzaktan eğitim materyallerine sahip olamama, çocuklarının eğitim ve gelişimlerini takip edememe, ihmal etme riski taşıdıkları yoksulluğun birçok kaynağa erişimi engellediği ifade edilmektedir (Masonbrink ve Hurley, 2020). Amerika’da “Yardım ve Ekonomik Güvenlik Yasası” bağlamında Kovid-19 Yardımı ile 30 milyon dolar acil eğitim yardımı olarak harcandığı açıklanmış, ailelerin yerel ve bölgesel toplum temelli hizmetler ile tespit edilerek önleyici hizmetlerden faydalanmalarının pandemide önemli olduğu belirtilmiştir.

Uzun vadede yüz yüze eğitime katılımda meydana gelebilecek eksilmelerin toplumsal gelişim için olumsuz bir faktör olduğu bilinmektedir. Nitelikli iş gücü becerisine sahip olamayan ve akademik anlamda eğitimini yarıda bırakmış çocuklar için sigortasız, güvencesiz ve sağlıksız çalışma ortamı çocuklar için yoksulluğun bir kültür haline gelmesine olanak sağlayabilir niteliktedir. Pandemi döneminde dezavantajlı çocuk gruplarının ekonomik yetersizlikleri uzaktan eğitime katılımlarını olumsuz etkileyebilmekte ve akademik eşitsizlikleri ortaya çıkarabilmektedir. Uzaktan eğitime katılmak için gerekli materyali olmayan çocuklara bilgisayar, internet bağlantısı ya da destek ders kaynakları yoksullukla mücadele kapsamında hükümet, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından adil olarak sunulmalıdır.

UNICEF (2020) tarafından dünyada yaklaşık 500 milyon çocuğun pandemi döneminde uzaktan eğitime katılmadığı açıklanmıştır (Çıtak, 2020). Pandemi sonrası gelişen travmaların ve ekonomik istikrarsızlıkların en çok temel ihtiyaçlarını okuldan karşılayan yoksul çocukları etkilediği, çocukların okul haklarına erişimleri ve eğitim alan çocukların da arasındaki eşitsizliklerin giderilmesinin bu süreçte önemli olduğu ifade edilmektedir (Masonbrink ve Hurley, 2020).

Kaynaklara göre bir eğitsel ortamın tüm öğrenciler için eşit sunulabilir olması ve bunun tartışmaya açılmaması gereklidir (Demir, 2014). 2020 yılında 120 bin den fazla öğrenci ve velinin katıldığı bir araştırmada uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar verimli olmadığı sonucuna ulaşılmış, öğretmenlerin de uzaktan eğitim konusunda bilgi ve deneyim konusundaki yetersizliklerinin olduğu bulunmuştur (Gören vd., 2020). 6 öğrenci ve 5 öğretmenin katıldığı ve bireysel görüşmelerin yapıldığı bir çalışma sonucunda uzaktan eğitimde öğrencilerin derse katılımının yetersiz olduğu, öğrencilerin kendilerini yalnız hissettiği, pratik yapılamadığı, duyuşsal ve psiko-motor davranışların kazandırılmasında uzaktan eğitimin etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Özgöl, Sarıkaya, Öztürk, 2017).

Sonuç olarak genel anlamda pandemi sürecinde eğitim sorunları; okula dönüş senaryolarındaki belirsizlik, ebeveynlerin iş tutumları dolayısıyla çocuklarına bakamaması, ebeveynlerdeki yetersizliklerin çocuklara yansımaları, öğrenciler arasındaki öğrenme ve gelişim farklarının açılması, teknolojik platformların kullanımındaki aksaklıklar, düşük gelir grubunun eğitim sisteminde sağlanan imkanlardan uzaklaşması olarak belirtilmektedir (Gençoğlu, Çiftçi, 2020).

Pandemi Sürecinde Sosyal Hizmet Bakışı

Sosyal hizmet sosyal iyileşme ve bütünleşmeyi temel alarak birey, grup, aile ve topluma bütüncül bir hizmet sunan uygulamalı bir bilim ve meslektir. Bireyden topluma sosyal adaleti temel alarak insanın hak ve onuru önceliği dahilinde toplumdaki dezavantajlı gruplar başta olmak üzere sosyal işlevselliği desteklenmeye ve güçlendirilmeye ihtiyaç duyan her birey için planlama, uygulama ve sürdürülebilir politikaların gerçekleştirilmesinde öncü olma gayretindedir. Toplumsal düzeni etkileyen büyük ölçekli olay ve olgularda her meslek grubu gibi sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet uygulamaları da aktif yer almaktadır.

Göç, doğal afet, savaş, ekonomik kriz ve pandemi süreçleri toplumda sistemsel boşluklara sebebiyet verebilecek hatta dezavantajlı gruplar için hak ihlallerine maruz kalabilecekleri bir ortamı oluşturmaktadır. Bu durumlarda sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek grupları kendi alanları dahilinde başta önleyici hizmetlerin oluşturulmasında sonrasında ise müdahale planları ile multidisipliner bir bakış açısıyla uygulamalar yapmaktadırlar.

Sosyal hizmet mesleği temel etik değer ve ilkelerini gözeterek toplumdaki her kesimin iyilik hali için bireyden topluma kanıt dayalı bilimsel araştırmalarla uygulamalarını desteklemektedir. Kovid-19 salgını ile birlikte sosyal hizmet kuruluşlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları hizmet sundukları bireyler, aileleri ve toplumdaki diğer dezavantajlı bireyler üzerindeki salgın etkileri konusunda endişe duymaktadır (Yanardağ ve Selçuk, 2020).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kovid-19 salgını boyunca yapılan çalışmalara ilişkin verilerinde özellikle sosyal destek kapsamında birçok dezavantajlı aileye ekonomik destek sağladığını duyurmuştur. Ekonomik desteklerin yanı sıra yasal mevzuatlar ile hizmetlerin sosyal politikalara dönüştürülmesi ve kontrol edilebilir sürdürülebilir nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Bakanlığın Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından “Kovid-19 Tedbirleri” ve “Uzaktan Çalışma Yönetmeliği” de 2021 yılı Mart ayında resmi gazetede yayınlanmıştır.

Sağlık alanında hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanları pandemi sürecinde yoğun ve oldukça zor şartlar altında çalışmışlardır. Kanada’da 2 bine yakın sağlık çalışanı ve kamu hizmeti sağlayıcıları (politikacılar, sosyal hizmet uzmanları vb.) ile yapılan bir araştırmada araştırmaya katılan meslek elemanlarının Kovid-19 pandemi salgınında belirgin derecede anksiyete, depresyon ve yüksek travma sonrası stres bozukluğu belirtileri gösterdikleri açıklanmıştır (Johnson, Ebrahimi ve Hoffart, 2020).

Brown ve Dominelli; Ruh sağlığı ve psikososyal destekler, halk sağlığı destekleri, aile çocuk yaşlı kadın destekleri, iletişim destekleri ve sosyal dayanışma desteklerini sosyal hizmet müdahalesinin temeli olarak ifade eder (Kara, 2020). Sosyal hizmet uzmanları bireylerin yaşadıkları kaygı korku ve kriz durumu için ihtiyaç olan psikososyal desteği sağlamalı gerekli kaynaklara yönlendirmeli ve aracı olmalıdır. Halk sağlığı için çalışılırken mikro ve mezo açıdan toplumun sosyal izolasyon ve karantina sürecinde depresyon ve kaygı düzeyinde görülen artış ile çalışılması, birey ya da aileyle yapılan görüşmelerin uzaktan yapılması, sunulan hizmetlerin pandemiye göre revize edilmesi, toplumla çalışmalarda teorilerden, kuramlardan ve uygulamalardan alınan deneyimler ile kaynakların diğer sosyal bozulmalara (şiddet, yoksulluk, ihmal, istismar) fırsat vermeden bütüncül çalışılması gerektiği ifade edilmektedir (Walter, 2020).

Yoksulluk ise pandeminin kısa ve uzun dönemdeki etkileri ile aileyi birer stresör olarak tetiklerken çocukların gelişimsel ve davranışsal bozukluklar geliştirmelerine de neden olabilmektedir. Sosyal izolasyon ve iş kayıplarının dezavantajlı hanelerde şiddet ihmal veya istismara dönüşme riskini de artırdığı, sosyal hizmet uzmanlarının okullarda, sağlık kuruluşlarında ilk uyarı işaretlerini fark eden ve dezavantajlı durumdaki yoksul çocuklara destek sistemini oluşturan ilk meslek gruplarından olduğu ifade edilmektedir (Masonbrink ve Hurley, 2020). Yoksulluk hayli zorlayıcı ve risk faktörleriyle dolu toplumsal bir olgu iken Kovid-19 ile birleşmesi ile dezavantajlı grupların desteklenmeye olan ihtiyacının arttığı da ortaya çıkmaktadır.

Çin’de "Coronavirüs’ün Önlenmesi ve Kontrolü Sosyal Hizmet Destek El Kitabı" yayımlanması, “Topluma Dayalı Salgınla Mücadele” adlı çevrimiçi bir eğitim kursu başlatılması, psikososyal destek hatları oluşturulması benzer şekilde “Kovid-19 Kriz Yönetimi Komiteleri” gibi birçok yapılanmanın uluslararası düzeyde kurularak çalışmalar başlattığı görülmüştür. Çin, Amerika ya da çoğu Avrupa ülkesi hizmetlerin planlanması ve uygulanmasında sistemlerini yapay zekâ ve benzeri teknolojik gelişmeler ile ileri boyutlara taşıma çalışmaları yapmaktadır. Örneğin UNICEF, Microsoft ve Cambridge Üniversitesi eğitime devam edemeyen göçmen çocuk ve gençler için “Öğrenim Pasaportu” uygulaması ile dijital ortamda eğitimlerin gerçekleştirilmesini amaçlamıştır (Yıldırım, Abukan, Öztürk ve Eker, 2020). Ülkemizde oluşturulan “Vefa Sosyal Destek Grubu” ile çeşitli meslek grupları ve sosyal hizmet uzmanlarının yer aldığı multidisipliner bir mesleki yapılanma olarak sosyal izolasyon sürecinde temel hizmetlerin sunulması hedeflenmiştir (Bilge, 2020). Pandemi sürecinde hizmetlere erişimlerde toplumun temel sağlık bilgisinin artırılması için çalışılarak bu bilgilerin gündelik yaşama aktarılmasında planlamaların yapılması ve toplumsal eğitsel faaliyetlerinin sürdürülebilir nitelikte olması oldukça önemli görülmüştür (Budak ve Korkmaz, 2020).

Çocuk ihmal ve istismar vakalarının Kovid-19 süresi boyunca ebeveynler arasındaki şiddet ile birlikte arttığı, çocukların tanık olduğu bu stresli ortamın çocuğun gelişimini çok boyutlu etkilediği ayrıca özellikle de yoksul ve kalabalık ailelerde çocukların daha fazla risk altında olduğu da görülmektedir (Görmüş, Arslankoç, 2020). Yoksulluğa yönelik olarak ihtiyaç sahiplerine yapılan maddi ve gıda yardımlarının ihtiyacı tam olarak karşılayamadığı, sistemsel aksaklıkların yaşandığı, ailesine bakmakla yükümlülerin çeşitli sebeplerden sokağa çıkamamaları ve mağdur olmalarıyla birlikte yaşam standartlarında değişimler görülmesi kaçınılmaz olmuştur (Kestel, 2020). Kovid-19 süresince düzenlenen politikalarla bağlantılı genel bir halk sağlığı düzeni oluşturulmaya çalışılırken dezavantajlı grupların ihmal edildiği, sosyal içerme ile bu gruplarla çalışan meslek elemanlarından ayrı sosyal politikaların düzenlenmemesi gerektiği ve pandemi süresince sosyal bilimler danışmanlığının zayıf kaldığı görülmektedir (Can, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (2020) pandemi sürecinde çocukların güvende hissetmelerine dikkat edilerek çevrenin desteği içinde korku ve stres gibi duygularıyla baş etmeleri için pozitif yollar bulunmasını, çocukların ebeveynlerine yakın tutulmasını, ailesinden ayrılması gerekiyorsa sosyal hizmet uzmanının bu dönemde daha özenli takip etmesi gerektiğini, kısıtlanma ve sosyal izolasyon süreci ile ailenin çocukla birlikte yeni rutinler oluşturması gerektiğini, rutinlerin çocukların becerilerini geliştirecek ve ebeveyn-çocuk iletişimlerini güçlendirecek nitelikte olması gerektiğini vurgulamıştır (WHO, 2020). Dünya Sağlık Örgütü’nün yayınladığı “Koronavirüse Karşı Küresel Çapta Koordineli Dayanışma Çağrısı” Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu tarafından desteklenmekte ve sosyal hizmet uzmanlarının Kovid-19 ile mücadelede toplumu proaktif olarak desteklemesi gerektiği belirtilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının psikososyal desteği güçlendirmeleri, ihtiyaç temelli danışmanlık yapmaları, toplumsal kaynaklara yönlendirmeleri, dezavantajlı grupların öncelikli ihtiyaçlarını risk faktörlerini değerlendirilmeleri, risk altındaki gruplar ile sosyal izolasyon sürecinde iletişimin koparılmamasının bu süreçteki rollerden olduğu belirtilmiştir (Pak Güre ve Tulgan, 2020).

Uygulamaya yön veren kuramsal çerçevelerden yararlanmak müdahale işlevselliği açısından önemlidir. Kanıta dayalı uygulamalardan; krize müdahale yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı ve birey merkezli yaklaşımlarının uygulamalara daha aktif yanıt verdiğini ortaya konmuştur (Akyüz, 2021). Sosyal hizmet uzmanları raporlama, dosya takip etme, sistemsel bilgilerin analizi, medya okuryazarlığı gibi alanlarda çalışmalarını pandemi sürecinde de dijital olarak sürdürmüştür. Böylece sosyal hizmet uzmanlarının dijital becerilerinin de gelişmesi bu dönemde değer kazanmıştır. Yapılan bir araştırmada çeşitli alanlarda çalışan toplam 647 sosyal hizmet uzmanının neredeyse yarısı dijital becerilerini “iyi” değerlendirmiştir (Yıldırım, Abukan, Öztürk ve Eker, 2020).

Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu; salgın sürecinde sosyal hizmet müdahalelerinin dezavantajlı gruplarda öncelik kazanması gerektiğini, temel yaşam gereksinimlerin karşılanması için kaynak planlaması yapılmasını, sosyal politikaların oluşturulması aşamasında savunucu rolünde olunmasını, sosyal- ekonomik zorlukların çözümünde uygulamaların

geliştirilmesini, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele edilmesini vurgulamaktadır (Birinci ve Bulut, 2020). Yapılan çalışmalarda çocuklar başta olmak üzere dezavantajlı grupların gereksinimlerine dair araştırmaların hızlandırılması, istihdam sorunu ve pandemi ile işsiz kalan bireylerin istihdamları için destekleyici hizmetlerin organizasyonları, koruyucu ve önleyici sosyal koruma planlarının yapılması, şiddet ve aileye yönelik çalışmaların yapılması, sosyal izolasyon ile kısıtlı yaşamda farklılaşan gereksinimlerin tüm toplum için bütüncül boyutta hatta ev temelli sosyal hizmetlerin geliştirilmesi de ön plana çıkmaktadır (Ayata ve Çamur, 2020).

Sosyal hizmet müdahalesinin başta dezavantajlı kesimler olmak üzere planlanması doğrudan yahut dolaylı hizmetlerle, kurum ve kaynaklarla sosyal destek mekanizmalarının oluşturulması ve yoksulluk, sosyal izolasyon, çocuğun korunmasını gerektirecek riskli faktörlerin olduğu ailelere ulaştırılması gerekmektedir (Wu ve Xu, 2020). Uygulamaların sürdürülebilir niteliğine özen gösterilerek kaynakların nitelikli kullanılmasında profesyonel meslek elemanlarının yer alması ve bireyden topluma bütüncül hizmetlerin oluşturulması oldukça önemlidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kovid-19 pandemisi küresel anlamda dünyanın baş etme becerilerinin sınırlarını zorlamıştır. İnsanın en temel hakkı olan yaşamaya yönelik tehdidi ile tüm insanlığı ortak bir çatıda bir araya getirmiş ve sağlıklı olma gayretinde buluşturmuştur. Pandeminin etkileri sağlık hizmetleri başta olmak üzere gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşsa da sosyal yaşamda da görülmüştür. Gündelik yaşam için kapanmalar, sosyal çevreden izolasyon, belirsizlik, kaygı, istihdam sorunları ve eğitime erişimde kısıtlamalar yaşanmıştır.

Sosyal yaşamın zorlayıcı koşullarına ek olarak ekonomi ülkelerin en zorlandığı alanlardan olmuştur. Uzaktan çalışma koşullarında işten çıkarılmalar görülmüştür. Okulların kapatılması ile eğitim uzaktan bir süreçte sürdürülmüştür. Uzaktan eğitim ile eğitim sisteminin sürdürülebilir nitelik kazanmış olması oldukça önemliken hanesinde yoksulluk hâkim olan yahut yeterli kaynak ve imkanı olmayan çocuklar için bu durum bir fırsat eşitsizliğine sebep olmuştur. Pandemide ailelerin evlere kapanması risk altındaki grupların tespitini zorlaştırmıştır. İşsizlik ile hanede stres ve kaygının artması buna bir de mevcut durumda yoksulluk riski eklendiğinde çocuğun ihmal ve istismar edilmeye açık hale geldiği yapılan araştırmalarca ortaya konmaktadır. Bununla birlikte hanede gelirin düşmesi çocukların güvencesiz çalıştırılmalarına da yol açmıştır. Sağlık sorunları, pandemi kayıpları, erişim sorunları ailede bir kriz ortamı yaratmış ve müdahale ise yine pandemi nedeniyle tam ve etkin sağlanamamıştır.

Tüm bunların sonucunda sosyal hizmet mesleğine duyulan ihtiyacın gittikçe arttığı görülmektedir. Kovid-19 pandemi sürecinde bireyden topluma etkileri olan bu salgının mevcut durum ve gelecekteki riskleriyle bütüncül değerlendirilebilmesi, toplum temelli kaynakların geliştirilmesi, bireylerin haklarına ve hizmetlere adil ulaşabilmeleri için yoksulluk, eğitim sistemi aksaklıkları, dezavantajlı gruplar ve toplum refahına yönelik hizmetlerde sosyal hizmet uzmanlarının rolü artmakta çalışmaların ise geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak pandemi yoksulluk gibi toplumsal sorunların derinleşmesine imkân tanırken yoksullukla birlikte hane içindeki sorunların aileyi ve dolaylı olarak toplumu da etkileyeceği düşünülmektedir. Hanede çocuğun gerek yoksulluk kaynaklı gerekse de pandemi etkisiyle eğitim sisteminden kopma riski de yine benzer şekilde yoksulluğu ve eşitsizliklerle yüzleşmenin kapısını aralayacaktır. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının önleyici ve koruyucu hizmetleri organize etmeleri bireyden toplumun bütününe etkili olacak hizmetleri sosyal politika ve programlarla, kaynak planlamalarıyla ve diğer meslekler arasında iş birliği ile sürdürmeleri gereklidir.

Öneriler;

- Sağlık personelinin psikososyal destek alması adına planlamaların yapılması,
- Sosyal hizmet uzmanları için dijital sosyalleşme platformlarının geliştirilmesi ve bilinçlendirme çalışmaları,
- Yoksullukla mücadele kapsamında sosyal politikaların oluşturulması bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının kamusal otoritelerle paydaş çalışmalar yürütmeleri,
- Merkezi ve yerel bağlamda istihdam sorunu yaşayan haneler için hane bazlı değerlendirmelerin planlanması,
- Sosyal hizmet uzmanlarının riskli bölgeler için eğitime erişim ve devamlılık konusunda yerel çalışmalarının sistematik hale getirilmesi,
- Uzaktan eğitimde kaynak yetersizliğine yönelik bölgesel destek ağının güçlendirilmesi ve kaynak analizinin yapılandırılması,
- Öğretmenlerin çocuklar ile örgün eğitim dersleri haricinde sosyalleşmeyi destekleyen çalışmalarında destek sunulması,
- Okul sosyal hizmetinin ilgili yasal boşluklarının tamamlanarak bu süreçte okul sosyal hizmeti uygulamalarının başlaması,
- Sosyal hizmet uzmanlarının bilimsel çalışmaları takip etmeleri ve kanıta dayalı uygulamanın da güçlendirilmesi için günümüz Kovid-19 yayınlarının, güncel araştırmaların uluslararası düzeyde takibi için dijital becerilerin geliştirilmesi,
- Ebeveynlerin internet kullanımı konusunda çocuklarıyla birlikte danışmanlık almaları için planlamaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, M. (2021). Salgın Hastalıklar, Sosyal Sorunlar ve Halk Sağlığı Bağlamında Sosyal Hizmet. *Sosyal Hizmet Dergisi*, (1), 33-37.
- Avrupa Birliği Politika Çalışmaları Bulguları, Çocuk Yoksulluğunun Önlenmesi ve Azaltılması, www.yoksulluklamucadele.org/icerik.php. Erişim Tarihi: 23.4.2021.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Ayata, R. ve Çamur, G. (2020). Sosyal Hizmet Perspektifinden Covid-19 Pandemi Süreci ve Sosyal Sorunlara Yönelik Kriz Değerlendirmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 21-38.
- Bilge, M. (2020). Türkiye’de Covid-19 Pandemi Sürecinde Dezavantajlı Bireylere Yönelik Uygulamaların İncelenmesi: Vefa Sosyal Destek Grubu Örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (16), 101-114.
- Bilgin, S., Kurtkulagi, O., Bakır Kahveci, G., T. Duman, T., Meryem, B. ve Tel, A. (2020). Millennium pandemic: A review of coronavirus disease (COVID-19). *Exp Biomed Res*, 3(2), 117-125.
- Birinci, M. ve Bulut, T. (2020). Covid-19’un Sosyo-Ekonomik Yönden Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkileri: Sosyal Hizmet Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 62-68.
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (SAYOD) (1), 62-79.
- Can,H.B.(2020). Olağanüstü Durumlarda Geliştirilen Sosyal Politikaların Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi: Covid-19 Pandemisi Türkiye Örneği.*Toplum ve Sosyal Hizmet* (2), 47-63.
- Çetin İ. (2020). Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 510-532.
- Çıtak, N. (2020). COVID-19 ve Sınıfsal Eşitsizlik. Türk Tabipleri Birliği COVID-19 Pandemisi 6.Ay Değerlendirme Raporu: Ankara.
- Dalfidan, F. (2020). Çocuk Yoksulluğuna Sosyolojik Bakış: Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*, (62), 397-414.
- Demir, E. (2014). Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,(39), 203-212.
- Gençoğlu, C. ve Çiftçi, M. (2020). Covid-19 Salgınında Eğitim: Türkiye Üzerinden Bir Analiz. *Journal of History School*, (46), 1648-1673.
- Gören, S., Gök, F., Yalçın, M., Göregen, F. ve Çalışkan, M. (2020). Küresel Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitimin Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 69-94.
- Görmüş, K. ve Arslankoç, S. (2020). Sosyal Hizmet Perspektifinden Covid-19 Salgını Sürecinde Aile İçi Şiddet Olgusuna Dair Genel Bir Değerlendirme.*Toplum ve Sosyal Hizmet*,(2),9-21.
- Dooley, G., Bandy, D., Tschudy, M. (2020). Low-Income Children and Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in the US. *JAMA Pediatrics* 174(10), 921-928.
- Herrenkohl, T. I., Scott, D., Higgins, D. J., Klika, J. B. ve Lonnie, B. (2021). How COVID-19 Is Placing Vulnerable Children at Risk and Why We Need a Different Approach to Child Welfare. *Child Maltreatment* 26(1), 9-16.
- Hosta, S. (2020, 09 17). UNICEF ve Save the Children, Koronavirüs nedeniyle 150 milyon çocuğun daha yoksulluğa sürüklendiğini açıkladı. 01 31, 2021 tarihinde UNICEF: <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef-ve-save-children-koronavir%C3%BCs-nedeniyle-150-milyon-%C3%A7ocu%C4%9Fun-daha-yoksullu%C4%9Fa> adresinden alındı.
- Johnson, S. U., Ebrahimi, O. V. ve Hoffart, A. (2020). PTSD symptoms among health workers and public service providers during the COVID-19 outbreak. *Plos One* 15(10), 1-13.
- Kara, E. (2020). The Function of the Social Service Workforce during the COVID-19 Pandemic in Disadvantaged Groups. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 28-34.
- Kaur, N. ve Byard, R. W. (2021). Prevalence and potential consequences of child labour in India and the possible impact of COVID-19 – a contemporary overview. *Medicine, Science and the Law*, 1–7.
- Kestel, T. (2020). Pandeminin Yoksulluğa Etkileri.*Toplum ve Sosyal Hizmet* (2), 22-34.
- Kınacı, Ş. N. (2019). Çocuk Yoksulluğu. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 81-87.
- Lancker, W. V. ve Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. www.thelancet.com/public-health, (5), 1-2.
- Limanlı, Ö. (2020). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Bir Yeniden Değerlendirme. *İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 158-173.
- M. Morens, D., Daszak, P., Markel, H. ve Taubenberger, J. K. (2020). Pandemic COVID-19 Joins History’s Pandemic Legion. *Clinical Science and Epidemiology*, 11(3), 1-9.
- Masonbrink, A. R. ve Hurley, E. (2020). Advocating for Children During the COVID-19 School Closures. *Pediatrics*,146(3), 1-3.
- McKinney, S. J. (2021). Covid-19, Child Poverty, Catholic Schools and the Insights of Gustavo Gutiérrez. *Irish and British Reflections on Catholic Education*, 29-40.
- MPPN. (2019). 2019 Global MPI: Half of Multidimensionally Poor People are Children. *Dimensions*, 8–9. <https://mppn.org/infographic-2019-global-mpi/>.
- Mukhtar, S. (2020). Psychological health during the coronavirus disease 2019 pandemic outbreak. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(5), 512–516.

- Özgöl, M., Sarıkaya, İ. ve Öztürk, M. (2017). Örgün Eğitimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretim Elemanı Değerlendirmeleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 294-304.
- Pak Güre, M. D. ve Tulğan, B. (2020). Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) Öncülüğünde Sosyal Hizmet Meslek Örgütlerinin COVID - 19'a Karşı Yanıtları. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 44-63.
- Rodriguez, C. M., Lee, S. J., Ward, K. P. ve Pu, D. F. (2020). The Perfect Storm: Hidden Risk of Child Maltreatment During the Covid-19 Pandemic. *Child Maltreatment*, sagepub.com/journals-permissions, 1-13.
- Sher, L. (2020). An infectious disease pandemic and increased suicide. *Braz J Psychiatry*, 42(3), 239-240.
- Sinha, I., Bennett, D. ve Robinson, D. C. (2020). Children are being sidelined by covid-19. *The Bmj*, 369.
- Smith, M. ve Upshur, R. (2019). Pandemic Disease, Public Health, and Ethics. *The Oxford Handbook of Public Health Ethics*, 1-19.
- UNICEF. (2005). Defining Child Poverty. *The State of the World's Children 2005*. <https://www.unicef.org/sowc05/english/povertyissue.html>, Erişim Tarihi: 23.4.2021.
- Ünlü, A. (2020). Türkiye'nin Dezavantajlı Bölgelerinde Yoksulluk Olgusu. *TJSS*, 4(7), 394-405.
- Vezina, D. C., Brend, D. ve Beeman, I. (2020). When it counts the most: Trauma-informed care and the COVID-19 global pandemic. *Developmental Child Welfare* 2(3), 172-179.
- Walter, H. A. (2020). Coronavirus Pandemic Calls for an Immediate Social Work Response. *Social Work in Public Health* 35(3), 69-72.
- Whitehead, M., Robinson, D. T. ve Barr, B. (2021). Poverty, health, and covid-19. *The BMJ*, 1-2.
- WHO. (2020). Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak. İsviçre: WHO.
- Wu, Q. ve Xu, Y. (2020). Parenting stress and risk of child maltreatment during the COVID-19 pandemic: A family stress theory informed. *Developmental Child Welfare* 2(3), 180-196.
- Yanardağ, U. ve Selçuk, O. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Hizmet. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-2.
- Yaşar, S. ve Taşar, M. O. (2019). Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 19(38), 119-144.
- Yıldırım, A. (2019). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1 (1), 15-33.
- Yıldırım, F., Abukan, B., Öztürk, H. ve Eker, H. (2020). Sosyal Hizmette Teknoloji Kullanımı ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının Dijital Yapabilirlikleri: Covid-19 Salgını Odağında Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 15(8), 3900-3916.